

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 10 [FF UK]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších \[FF UK\]](#)

◆ seminář, česky, vznik: zimní semestr 1994/1995

◆ seminar, Czech, origin: zimní semestr 1994/1995

Pravda v české tradici: četba vybraných textů z Husa, Payna, Masaryka, Rádla, Kozáka, Hromádky a dalších - 10 [FF UK] [1994]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 flash – únor 2026]

--- (hejdc10a_cleaned.flac) ---

Hejdánek:

V období od Palackého k Masarykovi. Je to pronikavá změna. U Palackého máme stále ještě filosofický text, který má takovou přehledovou a shrnující funkci.

Jak jste viděli, my jsme se zabývali jenom úvodem v té vlastní krásnovědě, krásnovědou jsme se nezabývali. Šlo mi jenom o to prokázat, že tady nějaká ta vazba existuje. Ale o nějakém důkladném filosofickém vypracování myšlenky tam nemůže být ani řeč. Jenom jsme se přesvědčili, že formulace jsou pečlivé. To je důležitá věc, protože u těch starších textů té pečlivosti zdaleka není tolik.

Už to je pod tlakem úrovně, která byla v té době v Evropě běžná a začala se prosazovat také u nás.

Obrovským výkonem obrozenců u nás bylo právě to, že zvedli úroveň. Všeobecnou kulturní vzdělanostní úroveň společnosti. Tedy to rozhodující nevidíme v tom, že oživilí jakési národní povědomí, že podnikli tu dosti důležitou změnu, že lidé se začali snažit mluvit správně česky, že učitelé v tom udělali obrovský kus práce, že děti naučili správně česky mluvit a psát.

Ale rozhodující bylo, že se zvedla všeobecná vzdělanostní kulturní úroveň a zejména úroveň ve všech oborech vědeckých a myšlenkových. V případě Masaryka jde o – a dneska nebudeme podrobně číst nebo zabývat se žádnými citáty, jen velmi okrajově něco málo. Budeme se vidět ještě příští týden, ale ani příští týden ještě nepřistoupím k těm centrálním místům, zůstaneme ještě u přípravných úvah.

A to z toho důvodu, že Masaryk je téma zvláště významné, nejenom proto, že to je český myslitel, nejenom proto, že to byl profesor této fakulty, i když ta stála jinde, ta ještě nebyla postavená, ta byla postavená teprve za Masarykova prezidentování. Masaryk je tedy profesorem filosofické fakulty Karlovy univerzity. Dokonce patří k prvním, není-li vůbec prvním českým filosofem, který začal přednášet na obnovené české Karlově univerzitě. Sice tady byli čeští filosofové už před ním, ale ti se habilitovali a stali se profesory na německé Karlově univerzitě.

Už na německé začali některé své přednášky česky. To už se připravovalo, že třeba Durdík měl přednášky německé a také české. Samozřejmě na ty české němečtí studenti nechodili. Durdík byl teda už profesorem na té německé Karlově univerzitě. Tehdy se neříkalo německé, poněvadž byla jediná, česká neexistovala. Teprve v roce dvaosmdesát Masaryk přichází do Prahy jako mimořádný profesor, nikoliv řádný. Mimořádný profesor a trvá to řadu let, než se stane řádným profesorem, poněvadž budí mnohé averze. A přichází už na českou univerzitu. Masaryk nikdy nebyl profesorem německé Karlovy univerzity, nýbrž jenom té české, která byla obnovená.

Já nevím, jestli jsem už, kdyžtak mi to připomeňte, že už jsem o tom mluvil. Masaryk svou konstitucí je filosof původně nečeský. To jest nenavazuje na žádné české filosofické tradice. Vyrůstá v rodině, která je do čtvrtiny německá, tak říkajíc, jeho matka je poloviční Němka, je z rodiny česko-německé nebo německo-české. A chodí do německých škol, a to nejenom na střední školu, ale chodí také potom na univerzitu. Jednak studuje v Německu, jednak a potom také učí na německých univerzitách, na vídeňské univerzitě. Z Vídně pak přechází, habilituje se ve Vídni.

Tedy je to člověk, který jednak pochází z neintelektuálního prostředí, to jest nemá žádné rodinné tradice filosofické nebo vědecké nebo něco takového, intelektuální tradice české. A nemá žádný takový zvláštní důvod, proč nějak mimořádně být vlastenec. Jeho výchova, je to zejména vždycky matka, nebo obvykle je to matka, která rozhoduje o tomhle, a matka je oboujazyčná.

To já zdůrazňuji proto, že v mém případě je to dosti podobné. Můj otec pocházel z jediné české rodiny v německé vesnici a dědeček, jeho otec, se do konce života nenaučil česky a odmítal se svými zákazníky – představte si, byla jediná česká rodina v německé vesnici a on odmítal mluvit se svými zákazníky Němci německy. Takže všechno musela vyjednávat babička. A ta byla také z takové poloněmecké rodiny, uměla bezvadně stejně česky jako německy. Takže ona to všechno musela vyjednávat.

A kupodivu tedy ten můj vztah k té německé otázce je tím hodně determinován, takže já to říkám také proto, že dost rozumím tomu, z jakých východisek se vlastně některé ty stránky Masarykova vývoje dají chápat. Třeba můj vztah k Židům je dán tím, že otec, který byl jenom... jenom měl jenom německé školy a do smrti, když počítal, tak si to breptal potichu, jak to někteří lidé dělají, že si prostě musí něco říkat. *Bakalovci* by to věděli. Tak on to breptal německy. To je kuriozita. Neřekl německé slovo celé týdny, ale když počítal, tak to breptal německy. To bylo slyšet, o tom bylo rozumět.

V té vesnici to bylo ještě dobré, to bylo koncem minulého století. Tam když bylo co dělat, tak jeho otec byl krejčím a když nebyla práce, tak byl samostatný krejčí. Když byla práce, tak dělal pro jiného krejčího. Takže když nebyla práce a on neměl do čeho píchnout, tak tam místní katolický farář se zastavil: „Tak mistře, jak to vypadá, nemáte co dělat?“ a přinesl mu něco na opravu, nějaké staré kabáty, aby vůbec měl co dělat. A podobně dva největší sedláci, když viděli, že nemá co dělat, tak aby vůbec nějaké krejčary si vydělal, tak mu nosili – Němci Čechovi – ačkoliv měli německého krejčího ve vedlejší vesnici, tak mu nosili práci. Žádná nacionální averze.

To začalo až na přelomu století v těchto vesnicích. Ale pak to skutečně začalo. A to bylo období, kdy otec vyšel ze školy a měl být zaměstnán a Němci ho už, německé firmy už ho nechtěly. On začínal velmi primitivně jako poslíček a jako prodavač, příručí, přesně řečeno, příručí v obchodě. A na to nebyl, byl dost nešikovný, jak vždycky zdůrazňoval jeho starší bratr. A nakonec ty firmy ho zaměstnávaly spíš na úřednickou práci, to jest vypisování seznamů a vyřizování účtů a takové věci, na to byl lepší. A ti Němci ho nechtěli, protože to byl Čech, české firmy ho nechtěly, poněvadž neuměl pořádně česky. Tak ho zaměstnávaly soustavně židovské firmy, které potřebovaly, aby někdo uměl oboje, i když neumí pořádně. Tudíž já jsem jednak vyrůstal z přesvědčení, že vlastně mezi Němci a Čechy není žádné velké napětí, já jsem to nevnímal jako napětí, to začalo teprve, když jsem už chodil do školy, nebo aspoň začal chodit do školky. A zadruhé jsem měl dojem, že nejlepší firmy jsou židovské, majitelé obchodů že jsou nejlepší Židi, protože u těch ostatních bylo těžké sehnat práci, prostě měli nejružnější takové [nesrozumitelné]. Teď si představte aplikaci tohoto. Masaryk vyrůstal v rodině, kde otec byl panský kočí, a takový lepší kočí. To znamená, je to taková tradice jakési loajality k těm pánům. Tomu musíme takhle rozumět. A zadruhé v rodině, kde nějaké napětí německo-české nebyl problém. Chodit do německé školy – samozřejmě musel umět odmalinka vedle češtiny, která tam byla obcovací jazyk ve vesnici, tak musel umět taky ten jazyk pánů, to jest ten německý, a chodil taky do školy, aby měl perspektivu. Čili on v podstatě nebyl orientován ani protiněmecky ani protižidovsky, jak se zdá, i když to tam nikde tak není, není tam ta vazba jako třeba v mém případě. Nicméně víte, že vzpomíná, když pak s Čapkem dělal ty *Hovory*, tak tam vzpomíná, jaký dojem na něj udělal židovský chlapec, který poodešel někam stranou, když si hrály děti nebo při jaké příležitosti, poodešel stranou a modlil se. A on slýchal, že ti Židi, jaké to jsou potvory a tak, a najednou tohle se mu zdálo, že tohle by žádný křesťan neudělal. Najednou začal ty Židy brát vážně, což by se nestalo, kdyby byl naočkován proti. To je evidentní, že slýchal něco, ale najednou viděl, že to je v rozporu.

Byla to taková jaksi nezatížená rodina. A teď, on měl se zpožděním všechna studia, o několik let byl zpožděn, takže třeba v Lipsku chodil na přednášky spolu s Husserlem, a přitom byl o řadu let starší než Husserl. Byli to spolužáci. Tady se zpozdil vlastně, mohl studovat jediné proto, že byl sponzorován nejdřív jakýmsi úředníkem německým s českým jménem pochopitelně, byl sponzorován učitelem, který musel tlačit, aby vůbec mohl chodit na střední školu. Potom byl sponzorován na vysoké škole za to, že vychovával, vzdělával, byl domácím učitelem soukromým a za to jednak si vydělával nějaké peníze, jednak mu pomohl ten úředník, aby dostal nějaké *stipendium*. Čili takto velmi komplikovaně a náročně mohl vystudovat a orientoval se zcela německy. Vystudoval jenom německy.

A také se habilitoval německou prací, ale jednak tedy také s perspektivou, že bude ve Vídni docentem a později snad profesorem. A teď už se zúčastnil v té době už se zúčastnil jakýchsi podniků těch vídeňských Čechů. Tam byl získán pro to, že vůbec má smysl ještě se učit pořádně česky mluvit, psát, ne jenom tak tou lidovou tím lidovým jazykem. A začal se pomalu seznamovat s čímisi. Ale vlastně když přijal pozvání

do Prahy a přijel do Prahy, tak on nevěděl prakticky nic kromě nějakých drobností, které ve Vídni se dozvěděl. Nevěděl prakticky nic ani o současném stavu české společnosti, ani o minulosti české společnosti. To je potřeba vědět, že všechno tohle si začal stavět poměrně ve vysokém věku, přes třicet let už mu bylo. A začal s tím, že jednak se seznamoval s lidmi, protože takových lidí je najednou hodně, když člověk přijde do neznámého prostředí a všichni si ho všimnou, ale on nemá o těch lidech přehled. Tak nosil všude notýsek a když se s někým seznámil, tak si říká: „Jak se jmenujete?“ a zapsal si to. „A co jste říkal?“ A teď si zapisoval, co kdo říkal, takže měl potíže s tím, že ho považovali za fízla. Ale on si to chtěl pak doma přeříkat a naučit se ty lidi nazpaměť, se kterými se seznámil postupně. To je rozumné to bych já měl dělat taky, ale to už je jiná věc, jiná kapitola. No a taky mi je hodně přes třicet.

A důležitá věc další byla, že musel se ohlížet po lidech, na které může dát, od nich se něčemu může naučit, a zejména taky ohlížet se po lidech, kteří předcházeli. To jest, začal tím obrozením. A teď se rozhodoval, na koho: Dobrovský, Jungmann, Palacký, potom ještě Havlíček, to ještě doznívalo, že Havlíček byl velice, velice ještě v paměti. Musíte uvážit, že Masaryk se narodil 1850 a to vlastně patřilo k té době slávy Havlíčkovy. V osmačtyřicátém Havlíček vlastně byl ve veliké jako žurnalista a pak ještě nějaký čas to táhne, než ho zavřeli a tak dál, takže to bylo ještě v paměti. Kdežto Palacký, to už tak trochu, to sice přežil Havlíčka, ale to už byl takový starej pán, to už jako patřilo tak trochu minulé generaci.

No a byla to osobní volba Masarykova, o níž zprávu nám dal v *České otázce*. Když si přečtete *Českou otázku* a *Naši nynější krizi*, tak tam vlastně Masaryk vykládá důvody, i když to takhle není formulováno, tam vykládá důvody, proč se orientoval spíše na Palackého než na Jungmanna. Spíše na Havlíčka než na já nevím, na Tyla třeba nebo na Kollára a podobně. On tam o všech těch lidech píše a tam si najdete, jak ten Palacký tam má zcela mimořádnou pozici. A nejenom Palacký a také jeho žák Havlíček, to jsou dva lidi, na které se především Masaryk orientoval. A to ne proto, že měl nějaké kořeny a že mu to někdo v dětství řekl, nýbrž to byla jeho osobní volba, když přišel do Prahy a začal se tím zabývat velmi intenzivně, no tak zjistil, že to tak nejvíc odpovídá. Možná, že tam trochu hrálo taky to, že Palacký je Moravan, že mu byl blízký asi, ale byli tam i jiní. Koneckonců Masaryk je z toho rozhraní mezi Moravou a Slovenskem, Kollár mu musel být přibližně stejně blízký jako Palacký nebo Šafařík mu musel být stejně blízký. Tedy je to otázka volby pro něho.

To je velice důležité, protože my víme, jak každý z nás je velice orientován tím, jaké má rodinné zázemí nebo do jakého prostředí chodí už jako malé dítě a potom jako mladý člověk. Tady to skutečně byla otázka volby dospělého člověka, i když ještě mladého, ale dospělého člověka. A teď ještě kuriózní na tom je to, že Masaryk měl už určité vypracované představy, jak vypadají věci, zejména jak má vypadat *filosofie*, jak má vypadat vědecká práce. A teď přišel do Prahy a setkal se s úrovní českého vědeckého života a ve světle toho, co poznal venku, zejména v Německu, ale také v Rakousku a zejména v Německu – to je vždycky jako Němci na tom byli líp než Rakušané – no tak najednou se mu to nelíbilo.

Či představte si člověka, který ve čtyřiceti letech přijde do Prahy jako mimořádný profesor a ještě nemá konec kariéry, ještě teda prostě teď je závislý na tom, jak kdo mu pomůže, aby se stal tím řádným profesorem, koneckonců mělo to k tomu dojít velmi rychle. A první, co udělal, že se účastní jakési přednášky pořádané *filosofickou jednotou*, která byla založena ještě před založením nebo znovuzaložením české university. A tam měl přednášku Durdík. No a Masaryk vystoupil v diskusi velice tvrdě, nehorázně, přímo. To kdo bude chtít podrobnosti, tak necht' si přečte Nejedlého ty první, a teď myslím, že to je ve druhém svazku toho pětisvazkového *Nejedlého životopisu Masarykova*. Jako většinu těch věcí Nejedlý to nedokončil, on to rozepsal do strašně šířky a pak toho nechal a šel dělat něco jiného, skoro jako Rádl. Jenže tam chybějí ty folianty publikování, tak tam je to velice podrobně a velmi pěkně napsáno, vůbec to stojí za čtení. Když se budete chtít poučit o Masarykově mládí a mladém věku ještě, tak na to je Nejedlý naprosto senzační, protože kdejaký drb sehnal, tak všechno to tam dal.

Tak přijde a kritizuje Durdíka. Řekne, že to je úplný nesmysl. Durdík byl herbartovec. *Herbartismus* byla oficiální *filosofie*, jako donedávna oficiální *filosofie* byl *marxismus*, tak za Rakouska oficiální *filosofie* byl *herbartismus*. A proti *herbartismu* taková ta revoluční, ten revoluční vzdor, revoluční *filosofie*, která je

nová a zdůrazňuje tu modernost a tak dál a tu zastaralost *herbartismu* a tak dál, to byl *positivismus*. A Masaryk má dva zdroje své *positivistické* orientace. Jedním hlavním zdrojem je německý *positivismus*, taková ta vědeckost, která má nahradit *filosofii*. To není ten *positivismus* v pravém slova smyslu, v nejvlastnějším slova smyslu, jak my dnes tomu rozumíme. To je spíš taková ta vědeckost a tam je možno se učit i u nepositivistů. Zejména teda se tomu učil u Brentana. Je to trochu absurdní říkat, že u Brentana se učil tomuto *positivismu*, poněvadž Brentano je znalec, výborný znalec *Aristotela*, výborný znalec scholastiky. Na první pohled to vypadá, že to nemá s *positivismem* nic společného. Ale když si potom uvědomíte dohromady, jakým způsobem třeba Husserl, který taky tam poslouchal Brentana a kritizuje potom některé Brentanovy koncepce, tak je to také vlastně kritika takové *positivistické* nebo *positivizující* tendence. U Masaryka ovšem daleko silnější význam měl ten skutečný *positivismus* a sice dvojího ražení. Především comtovský, Masaryk velice důkladně se zabýval studiem Comta a Comta důkladně přečetl. Ale vedle toho, a to je cosi nového, co u nás vlastně vůbec neexistovalo, Masaryk první to udělal takovým důkladným způsobem, že četl anglosaské autory a zejména Huma. Nejenom přečetl také Stuarta Milla, Johna Stuarta Milla. Svým žákům na přednáškách doporučoval Milla a zejména jeho induktivní logiku, *System of Logic*, to jistě znáte. Ta byla přeložena také do němčiny, takže byla dostupná i lidem, kteří nečetli anglicky. A má to ještě takový vliv, že na jeho přednášky, nejenom na Bráfovy, Albína Bráfa, ale na Masarykovy přednášky chodil Macek, národohospodář Macek. Ten za války napsal knížku *Cesty sebevzdělání* a v této knížce, která vyšla u Laichterů, doporučuje Johna Stuarta Milla, *System of Logic*, *inductive and deductive*, ke studiu lidem, kteří se chtějí sami vzdělávat, když nejsou vysoké školy, když jsou zavřeny.

Tedy do té míry to mělo takový vliv, že anglosaská filosofie zásluhou Masarykovou začala být atraktivnější než dosud. Vůbec o ní byly nějaké ne jenom teoretické zmínky nebo nějaké přehledové zmínky, ale něco z ní bylo aktualizováno a pro studenty se stala čímsi atraktivním. Ale to jsem zdůraznil proto, protože to je snad ještě významnější. Normální byl ten vliv Comtův v té době. Tehdy se ještě nedá hovořit o nějakém novopositivismu, to začalo až po první světové válce vlastně. Pořádně to začalo vlastně teprve Vídeňským kroužkem a ten význam celoevropský a později celosvětový to dostává až teprve po první světové válce. Takže Masaryk nasákl jakousi zcela cizí filosofií. A když přichází do Prahy, tak nemá nejmenší předpoklady, nějaké své osobní historické předpoklady, které by ho měly k tomu, aby se zabýval českou filosofickou tradicí a vůbec historickou tradicí. A tento muž, který přišel do Prahy za těchto okolností, kdy bylo by velmi pochopitelné, kdyby se vůbec na tu problematiku češství, problematiku *české otázky*, jak to nazval – a od té doby to zůstává, nikoliv s velkým Č jako kniha, nýbrž problém je *česká otázka* s malým č – tento muž udělal něco velmi překvapivého, že se začal zabývat... Když už něco dělám, vrátím se do Prahy, vrátím se do Čech a Moravy, mám dělat zatím mimořádného profesora v Praze na Karlově univerzitě, nově znovuzřízené české univerzitě, no tak to musím vzít vážně.

On klidně mohl být někde jinde. On taky byl v Americe a už se nemusel vracet. V Americe se seznámil se svou budoucí ženou, potom si psali a tak. V té Americe mohl taky zůstat. Ne, on se rozhodl, že bude tady. A když odešel do ciziny, o tom se ještě zmíníme jakým způsobem, tak s pevným přesvědčením, že to je jenom proto, aby tam mohl pracovat způsobem, který by mu nebyl přáno tady, a v přípravě jakési uvolněnosti nebo jakéhosi uvolnění politického uvolnění v rámci Rakouska. To byl jeho cíl, prostě dohnat to, čeho se dostalo Maďarům při vyrovnání a co Češi tak prohráli v tom 1871. roce.

Tedy on se rozhodl, celoživotně se rozhodl pro práci v tom českém prostředí. A jeho rozhodující otázka byla: a jaký to má smysl? To nejde se jenom rozhodnout na základě sympatií. Jemu jde o to, jaký to má smysl. A když to udělám, tak to musí nějaký smysl mít. Já to nemohu dělat jen tak, že bych se jinde... on mohl jít někam jinam, nebyl problém. A on zvolil tu Prahu, která byla velice periferní, zejména nová univerzita česká. Sice tam bylo pár dobřejších lidí, ale většina byla slabší. Rozhodně nedá se říct, že většina těch učitelů by mohla bez problémů přednášet nebo by se mohla habilitovat na tehdejších evropských univerzitách. Bylo potřeba vařit z vody jako dneska.

Tak on se pro to rozhoduje a pro něho je rozhodující otázka smyslu jednak toho vlastního rozhodnutí, ale

to je možno odpovědět jenom, jestli má smysl vůbec pokračovat v tom obrozeneckém podniku, který, jak to Šalda naprosto jasně řekl, se odvážil něco dělat, co nemá velkou nebo co by nemuselo mít velký význam. Protože jaký má smysl význam obnovovat jakýsi téměř už vyhynulý, téměř zapomenutý jazyk, když tím vlastně si ztížíme svůj vztah k evropské kultuře, k velkým národům evropským, konkrétně tedy přes Němce, přes které k nám veškerá kultura zatím šla.

Tak a v tom má ten smysl, že zaprvé Evropa není jenom Německo. A tedy je potřeba se orientovat na francouzské tradice, speciálně tedy ale na Comta, na anglosaské tradice, speciálně tedy na ten anglosaský empirismus takříkajíc, zejména na Huma a na to, co bylo po něm, tedy mimo jiné toho Milla. Ale zejména ne jenom přijímat, ale tedy najít, jaký je smysl té české existence. A když tohleto pochopíte, no tak je vám jasné, proč psal to, co psal.

Zvláštností těch textů Masarykových je něco, co bývá obvykle od kritiků považováno za největší překážku nebo vadu snad dokonce Masarykova působení univerzitního a vůbec tedy kulturního a tak dále, že tedy jeho knihy jsou napsané chaoticky nebo alespoň nepořádně. Jsou to vlastně aforistické formule, většinou ty nejdůležitější věci. Pochopitelně některé psal pro světovou veřejnost, ty psal jinak. Tak *Konkrétní logika*, ta původně je koncipována jako příspěvek ke světové vědě, takže je mnohem důkladnější. Podobně *Rusko a Evropa* není původně chápáno jako kniha psaná pro Čechy, nýbrž je chápáno jako vědecká publikace pro Evropany. *Rusko a Evropa* – to je přece otázka pro celou Evropu. Ale jakmile přistoupíme k takovým textům, které jsou psány *pro domo*, ať už jsou to přednášky nebo nějaké seriály článků – to je třeba *Moderní člověk a náboženství*, to je seriál v *Naší době*, nebo v *Naší době* je hned na začátku století, 1902, seriál *O sociologii*. A nebo to jsou jednotlivé články, které porůznu vycházely v čase a jinde a které potom jsou po malém přepracování vydány v podobě knih, a to takové aforistické stránky jako je *Česká otázka* nebo *Naše nynější krize*, tak samozřejmě to je něco úplně jiného, než jsou ty folianty německých vědců typu kantovského, hegelovského a tak dále. Systematická práce, probírání všech témat a tak dále. Tady to vypadá jako jenom sebraný materiál. To je zase důvod pro mnoho kritiků, kteří Masaryka řadí někam na okraj.

Já bych vás chtěl přesvědčit o tom, že toto je základní chyba, že kdybychom takhle chtěli dále pokračovat – a zatím ke změně pořádně nedošlo, uvědomte si, že dosud ke změně nedošlo – tak bychom se chovali jako Dánové ve svém vztahu ke *Kierkegaardovi*. Prostě a dobře, my bychom nadále ještě několik generací mohli tvrdit, že Masaryk není žádný filosof pořádný, že to jsou aforismy, nápady, a čekali bychom až na nějakého *Jasperse* nového, který kdysi z toho *Kierkegarda* teprve toho filosofa musel udělat, a který by nyní, ten nový *Jaspers* v uvozovkách, z Masaryka udělal toho filosofa. My čekáme na někoho, kdo z Masaryka udělá filosofa, poněvadž Masaryk v tom světovém normativu neodpovídá. Ale to je ten normativ, proti němuž filosofové typu *Kierkegarda* nebo *Nietzscheho* protestovali, a také Masaryk protestuje proti akademické filosofii.

Masaryk o sobě mnohokrát řekl a napsal, že se nepovažuje za filosofa. To není proto, že bychom my mohli říct: „Vždyť on sám se nepovažoval,“ ne, proto, že slovo filosof bylo tehdy ještě pejorativnější než dnes. Tedy charakteristické je, že Masaryk nevěděl, když se zabývá smyslem dějin, jak mluvit jinak než o filosofii dějin, ale protože věděl, že filosofie dějin má pejorativní význam od dob Hegelových, no tak on napíše velice důkladné odůvodnění, proč filosofii dějin chápe jako sociologii, respektive sociologii jako filosofii dějin. U Masaryka filosofie a sociologie, filosofie dějin a sociologie, je totéž. Je to jiné pojetí sociologie a jiné pojetí filosofie dějin. A takovéhle věci tam musíme nějakým způsobem najít.

Po mém soudu Masaryk je plný myšlenek, které stojí za to vzít vážně a teprve z nich filosofii udělat. U Masaryka je to nahozeno. Po mém soudu nikoliv nahodile tak, jako je to třeba u *Nietzscheho*. U *Nietzscheho* je velmi snadno najít různé formulace, které stojí proti sobě. U Masaryka velmi obtížně. To je muž, který promýšlel své věci, a on to sice nenapsal, ale v zásadě to měl promyšleno tak, že to šlo napsat. Jenomže dělal jiné věci, nepovažoval to za důležité. Tehdy psát systém nebylo cílem, nebylo kýženým završením života takového intelektuála.

My si ukážeme, že právě takové spisy, jako je *Česká otázka*, *Naše nynější krize*, ačkoliv nemají vědecký

charakter, takřikajíc, ačkoliv nemají ani teoreticko-politický charakter, v žádném případě to není ucelená filosofie – takže jsme skutečně na správné linii podobně jako *Paine* ani *Hus* ani *Komenský* ani *Palacký* a tak dále, to není žádná ucelená filosofie, ale je to jakási ponorná řeka, která tady stále tekla. A jediná vada je, že se nenašel nikdo, kdo by to navrtal a z toho pramene nasával a udělal z toho filosofii. To ona před námi ještě čeká. Budeme si ukazovat, že právě v těchto spisech, které vznikaly *ad hoc* do určité situace, které měly vždycky politický kontext a podtext, že tyto texty obsahují celou řadu formulací, které když dobře pochopíme, tak vidíme, že to je filosof. I když to neodpovídá těm vnějším, vnějškovým formám a normám, jaké jsou vyžadovány v tehdejší době nebo dokonce dnešní době na evropské úrovni, v evropském obzoru.

Snad bych jako úvod tohle tím mohl skončit. My budeme mít příležitost ještě si připomínat další věci. Snad ještě by bylo dobré, ale to už jsem se zmiňoval, že Masaryk měl kromě toho, co psal, dosti velký vliv, ne snad do široka, protože on ve své době, zejména v těch 90. letech a ještě v tom prvním desetiletí, to je skoro až do války, jeho renomé, jeho respekt k jeho osobě a k jeho práci sice pomalounku stoupalo, ale nikdy nebylo moc velké. Ten respekt byl náhle veliký až po založení republiky, ale to už nebyl ten pravý respekt, nýbrž to byl ten formální respekt k jakémusi nejvyššímu představiteli a tak dále. To už byla ta tatíčková a takové ty slavnostní přípitky a příspěvky. To už nebylo to pravé. My jsme ještě nezažili Masaryka. To je důležité si uvědomit, že Masaryk se vlastně stal cizí této společnosti, této české společnosti, nejenom československé, ale také české společnosti a moravské společnosti, se stal cizí právě v té době, kdy na jeho místo nastupovala ta sádrová nebo slaměná napodobenina Masaryka, která byla tak uctívána formálně, takže to nikomu potom nevadilo odložit.

Tedy my jsme ještě *neasimilovali* tuto postavu. A já bych rád, abyste, i když sami třeba to nebudete podnikat, abyste si uvědomili, že to je rozhodně nesplněný úkol české filosofie Masaryka *asimilovat*, konečně *asimilovat*, konečně ho strávit, nenechat ho na okraji českého kulturního myšlenkového dění. Na okraji byl tenkrát, na okraji se ocitl po dlouhá desetiletí, jednak během války a potom více čtyřicet let toho komunistického, *pseudomarxistického* vladaření.

A bylo by šílené nedopatření, kdyby tato okolnost měla být smetena prostě tím, že nadále zůstane okrajovou, poněvadž už je to zastaralá postava, už je to něco, co nás neosloví. Je to šílená věc, co se stala v této společnosti, v tomto národě, že my s lidmi tohoto *kalibru* jednáme tímto způsobem. Tedy je potřeba to napravit. Není v moci jedné přednášky, a zejména ne takové, jako jsem ohlásil tohle, udělat něco víc než jen to připomenout a naznačit. Samozřejmě, že to je také nesplněný úkol můj, já to neříkám jen pro druhé.

--- (hejdc10b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Je potřeba, když se do toho někdo chce pustit, taky to zvládnout velice důkladně a je to práce takřka na celý život. Já z něho čerpám inspiraci, ale jsem velmi opatrný, když mám říkat nějaké soudy, prostě nějaké výsledky filosofické práce, která se týká přímo Masaryka. Ostatně také nejsem historik ani české filosofie.

Tak já jsem tohle vlastně řekl jenom proto, že Masaryk měl možná mnohem větší význam jako přednášející profesor než jako autor těch textů, které známe. Bohužel to, co je běžné v Německu, nebo co bylo běžné v Německu, že máme většinu Hegelových textů zachovánu, protože pilní žáci to zapisovali a potom se pilní interpreti a vydavatelé pokoušeli ty jednotlivé zápisy nějakým způsobem integrovat a restaurovat, rekonstruovat ty přednášky Hegelovy, k ničemu takovému tady nedošlo v případě Masaryka.

My dokonce jsme na tom tak zle, že jsme vůbec ještě neviděli ani texty, které sám Masaryk vydal, tak jsme nevydali znovu. Některé prostě nejsou. Nikdy knižně nevyšly. Třeba konkrétně *Rukověť sociologie* vyšla jenom na pokračování v *Naší době* 1902 a od té doby, pokud se nedostanete k *Naší době*, kterou dneska už normálně ven nepůjčují dávno, prostě nemáte možnost to studovat.

Takových věcí je celá řada. Jsou spisky *ad hoc* psané, které nemáme znovu vydané a které velmi těžko se shánějí, které se také nepůjčují, ale také nejsou, poněvadž byly likvidovány. To všechno je obrovský úkol.

A my jsme na tom tak, že nám to za to nestojí. Naši politikové, a dokonce ani takový, jako je prezident, který řekl, že se postará o to, sliboval, že se postará o to, aby Ústav T. G. M. a knihovna měly kde být. Doteďka ani vláda, ani prezident, ani parlament se o to nestarají, to už jsem říkal, mohu jenom zopakovat, se nestarají o to, abychom mohli dovolit tomu Ústavu, aby se zase někde usadil, dal tu knihovnu dohromady, začal fungovat a začal pořádně pracovat. My na to prostě nemáme peníze, protože neviditelná ruka trhu tomu není nakloněna. Tedy je to skandál a my to musíme brát jako úkol.

To je také náš, to konkrétně můj a nás starších, ale také váš nesplněný úkol. A bude to vaše hanba, jestli ve vaší generaci se neudělá krok kupředu. Prostě my pro to něco musíme udělat. Tady po té stránce musím říct, že přece jenom je situace o něco lepší než s Patočkou, kde sice Ústav pro kritické vydávání Patočkových spisů existuje už pět let a nevydal ještě jediný svazek.

To, co vyšlo, není kritické vydání, ale jenom přetisk toho, co se dělalo v samizdatu už předtím. A ještě se to dělá halabala, nedbale, tak, že to mate čtenáře, že se vydá *Negativní platonismus* tak, že ten větší text, k němuž chybí prvních čtrnáct nebo kolik stránek, se vydá s tím textem, který je na začátku, podle kterého se to jmenuje *Negativní platonismus*.

Ten vůbec k *Negativnímu platonismu* nepatří, je o několik let starší, je to reakce na Rádla, na Rádlovo *Útěk z filosofie*, která vyšla hned po válce v šestačtyřicátém roce. Teď je to zařazeno pod hlavičkou *Negativní platonismus*, ačkoliv to tam nepatří. A už když se to takhle, je tam doslov, cancání, kde se nikde nikdo nezmíní o tom, že to je vlastně v obráceném pořadí časovém.

Ani přibližné vročení, samozřejmě podrobné vročení nemáme doklad, ale přibližné vročení tam vydavatelé přece mají dát, zejména když jsou u toho právě ti lidé z toho ústavu, který to má na starosti. Ne, oni to vydají bez. Takovéhle nehoráznosti se dělají, i když ten ústav je. Naproti tomu Ústav T. G. M., který nemá vlastní budovu, který má několik málo místností ve filosofickém ústavu, podobně jako ten Patočkův, tak už vydal celou řadu věcí a vydal také *Iuvenilia*, které jsou kritické vydání mladistvých prací mladistvého Masaryka.

Skutečně aspoň vydal už dva svazky *Masarykova sborníku*. Teď vychází další svazek kritického vydání, třetí, dosud nám neznámý třetí svazek *Ruska a Evropy*, který známe jenom zatím z anglického překladu, v Americe to vyšlo, tady ne, tak konečně bude vydána *Rusko a Evropa* znova, první a druhý svazek, a bude zejména vydán ten třetí svazek, který prostě ještě neznáme. Tedy přece jenom tam Opat na tom něco dělá.

Ale mělo by to být trochu rychleji, protože si uvědomíme, co dělají Němci se svým Heideggerem třeba, který je rozpočítaný asi na 70 svazků a ročně vycházejí čtyři svazky přibližně. Necelá polovina už je vydána a pořád jdou další a další. Samozřejmě je to jenom otázka peněz, já tomu nevěřím. To je otázka naší odpovědnosti, jestli to vezmeme vážně, nebo nebereme vážně, že je něco jako české myšlení a že je na co navázat.

Jenomže když to vezmeme vážně, tak to k něčemu zavazuje. A tedy to působení Masarykovo, bohužel, je takto omezováno, že teď je vlastně minimálně věcí běžně k dispozici v obchodech. Jděte si koupit teď nějaké Masarykovy věci. Dostanete asi tři svazky, mezi tím ty *Iuvenilia*, které nikdo nekupuje, poněvadž proč by to kupoval, pro Masaryka je to překonaná postava, nikdo neřekne, že je to něco důležitého. Za druhé ani v knihovnách není. Zkuste si půjčit Masaryky, co vám půjčí, tak jenom to, co teď vyšlo v posledních letech. A to jsou zase přetisky věcí, které vyšly dřív, není to žádná zvláštní práce. Ale zejména nám chybí to, co znovu nevyšlo ani dříve, ani za první republiky, poněvadž to také vycházelo strašně pomalu. I když Ústav T. G. Masaryka existoval, tak to dělal strašně pomalu. Tam hlavně všichni měli starost o to, aby tam byly důkladné rejstříky, na kterých jediné se dalo vydělat. Jinak Masaryk sám se vzdal honorářů, takže na tom se vydělávat dost dobře nedalo a vydělávalo se jenom na těch rejstřících. Takže když máte *Českou otázku* třeba a *Naši nynější krizi*, tak tam jsou nejenom že je tam rejstřík termínů, nýbrž tam každý termín je vysvětlen.

Hejdánek: půldruhou řádkou nebo něco takového, citace. To je velmi dobrá věc. Ale asi proto to šlo tak strašně pomalu. My bychom dali přednost tomu, kdyby vydali kritické vydání a tohle si nechali jako

zvláštní nějakou přílohu.

Dnes nemáme znovu vydány ty drobné věci. Patočka pracoval třeba, když ho vyhodili tady z té univerzity, tak ještě byl zaměstnán tady jako docent, neplacený docent, respektive soukromý docent, a když tedy byl vyhozen definitivně, tak byl ještě zaměstnán v ústavu TGM a byl členem *kuratoria* také, to také byl ještě v tom osmašedesátém. A pracoval tam na *polenských spisech* Masarykových, na jejich novém vydání a zároveň na zpracování studie o tom, o celé té záležitosti polné, to je kolem té vraždy v Polné. Tohle taky, to by mělo být, to je připraveno, to je hotovo. To dosud ještě nevyšlo. Jednak ty Masarykovy spisy, ty takové ty brožurky, které vycházely tehdy, aby všichni byli informováni, a zadruhé to Patočkovy zpracování. Je to hotové, ještě to nevyšlo, nejsou na to peníze.

To je jedno. A posléze, a co už je téměř nenahraditelné, a řeknu vám příklad jenom, co je nenahraditelné, to je to, co přednášel Masaryk. Nevím, jak to vypadá s těmi rukopisy, několikrát se to muselo stěhovat, poztrácela se spousta věcí i knih, natožpak pokud jde o archiv, za své, nebo jak v naší rodině se říká, „za jeho“ vzal i Masarykův kůň Vycpaný, který byl v muzeu. To by nebyla taková velká škoda, ale já ho ještě viděl.

Ale my nevíme, co Masaryk přednášel a jak působil. A my nemáme dost vzpomínek na to. My nemáme dost zápisů, aspoň zdá se, že neexistují zápisy studentů z těch přednášek. A já vám řeknu teď jeden příklad, na kterém mohu ukázat, o co horší je intelektuální situace, vůbec smysl pro intelektuální tradici u nás na rozdíl od Němců. Mně, ačkoliv jsem poměrně byl blízko Kozákovi a u něho jsem dělal, psal jsem k němu disertaci, u něho jsem dělal *velké rigo* a nejenom u něho, ale hlavně, poněvadž *velké rigo* dohromady mělo trvat tři hodiny a tři a půl byl jenom u Kozáka, pak jsem s ním byl v kontaktu, tak teprve v šedesátých letech mně, když jsem ho navštěvoval nebo jsme někam šli nebo odněkud šli spolu, tak při nějaké té příležitosti dvakrát vykládal, já na to zaváděl řeč, potom podruhé mi vykládal, že Masaryk někdy na začátku v prvním desetiletí nebo na začátku druhého desetiletí, to znamená někdy říkal 1908 až 11 nebo snad až 12, ale spíš to bude prý dřív, že měl nějaké přednášky o Husserlovi. To je taky moje neschopnost, já jsem měl podniknout něco a podívat se – to bude zas na vás, aby se někdo podíval na *rektorát*, tam musejí být nějaké záznamy, kdy měl Masaryk přednášky o Husserlovi. On přednášel o Husserlovi celosemestrální nebo dvousemestrální přednášku o Husserlovi. Možná, že to měl dvakrát, Kozák měl dojem, že to bylo dvakrát. Ale nebyl si jistý, jestli poprvé to nebylo ještě v letech devadesátých, což se mně zase zdá nepravděpodobné, ale možné to je. Ale může to být 1902 a 1908 třeba. To by bylo možné. A Kozák vzpomíná, že tam měl Masaryk dosti rozsáhlé výklady o pravdě v duchu toho, co bylo možno odcitovat u Husserla. Kozák už si nepamatoval přesně co, ale naznačoval, že to dosti působilo a že řada lidí se hned do něčeho vřítila a tak dále. To je ústní sdělení. Já jsem to měl tehdy správně nějak hned zaznamenat nebo nahrát, ale to jsem ještě neměl magnetofon. Bylo by to, ale stejně on mi toho tolik neřekl, on si to tak pamatoval, něco takového.

To byl ten důvod, proč já jsem začal uvažovat o tom. Mimochodem bylo to poprvé, kdy mi o tom začal říkat, bylo asi dva roky poté, kdy měl pětadesátiny, mám dojem, a kdy jsme připravili do jednoho zvláštního sešítku – *Teologické přílohy*, jinak to nešlo, *Teologické přílohy Křesťanské revue* – jsme připravili jako zvláštní čísličko věnované Kozákovi. A tam byly různé příspěvky a já jsem tam psal o *Kozákově pojetí pravdy*, o kterém tady budu také vykládat. A Kozákovi jsme pak to číslo odnesli, věnovali ho ještě se Štenberou, to byl o něco starší můj spolustudent. A asi teprve dva roky poté nebo půldruhého roku, možná že to bylo trochu méně, mně to připadá, že to bylo dost dlouho potom, mi jednou Kozák tohle začal říkat. Že vlastně ta pravda mu připadá jako vážný problém od té doby, kdy Masaryk o tom hovořil v rámci přednášky o Husserlovi.

Tak představte si, jaká je situace. Masaryk žádnou studii o pravdě nenapsal. My tam máme jednotlivé věci, my se tím budeme zabývat, jednotlivé citáty, a my to budeme dávat dohromady. Teď on o tom soustavně vykládá aspoň prý dvě dvouhodinové přednášky a možná víc, možná se k tomu vrací a tak dále. To je otázka, není to známo. A teď my nemáme žádný doklad o tom. Neexistuje. To všichni lidé vyhazují nebo si to vůbec nepíšou. To je něco, co je pro Němce nemyslitelné. To je příznak barbarství z

hlediska německého. To dělají jenom barbaři, že kašlou na své lidi, kteří něco přednášejí.

A teď co s tím? Jedině se můžeme dohadovat dneska, jak to asi vzniklo, jak je možné, že přinejmenším tři myslitelé, o kterých tady budeme mluvit, s tím Masarykem nějak souvisí, jsou s ním spjatí tím, že je Masaryk na to navedl. Zajímavé je, že mezi ně patří Rádl, který je starší než Kozák, a to podstatně starší než Kozák a než Hromádka, kteří jsou jenom rok od sebe. Je tedy pravděpodobné, že Rádl byl inspirován tou starší přednáškou o Husserlovi. To je velmi pravděpodobné. Takže v té době někdy už, když by to bylo řekněme 1908 nejmní, co si tak vzpomíná Kozák, tak v té době už je Rádl vyhraněný *biolog*, sice samozřejmě masarykovec, patří do toho *realistického klubu*, ale jaksi zatím tam vůbec je nepravděpodobné, že chodil na Masarykovy přednášky, leda nějaké zvláštní, ale ne na ty běžné na univerzitě, kdežto 1902 by to ještě bylo možné, kdyby to bylo takhle.

V každém případě tedy tito tři myslitelé – Rádl, Kozák, Hromádka – jsou nějak nejspíš, asi (my nemůžeme říct určitě, protože to nemůžeme doložit, tady by stačilo něco najít a doložit to, tím zatím tedy to nelze), nejspíš byli inspirováni Masarykem a Masaryk sám byl inspirován ke svým přednáškám o Husovi. On to, to si Kozák pamatuje, že to bylo v rámci přednášky o Husovi. Teď ještě potřeba to zkontrolovat, jestli opravdu celá přednáška, třeba semestr nebo dvousemestr, byla o Husovi, nebo jestli to bylo v rámci nějaké jiné přednášky.

Ta paměť lidská je velmi problematická a já bych nerad stavěl na tom, co mně Kozák řekl. I když říkal, že to byla přinejmenším semestrová přednáška o Husovi. Mohl se také Kozák ve své paměti mýlit. To je potřeba zase doložit. Ale v každém případě by to bylo docela zajímavé tohleto prokázat, jenom třeba historik by to mohl nakousnout a něco udělat, protože by to byl doklad, jak je to možné, že právě tři myslitelé se stále ve své filosofii vraceli k té otázce pravdy. A to nejenom tam, kde mluví výslovně, píší o pravdě, nýbrž když tomu dobře rozumíme, tak celá řada témat, jimiž se zabývají, je úzce spjata s otázkou pravdy.

Tak tedy, to jsem chtěl jenom říct, jednak Masaryk sám navazuje a my nevíme, nakolik on ví, kam až ta tradice jde. On fakticky navazuje na Palackého a z Palackého se nutně musel dozvědět něco o Husovi. Čte tedy *Husa*, pokud byl vydán už, pokud eventuálně o něm něco, nechá se tím inspirovat, o tom pak vykládá, ale jak dalece ví, kam až to jde, kde začíná to heslo Pravda vítězí třeba, to je nejasné. Zatím nevím, že by na to někdo narazil, protože pořád ještě archivy jsou nepřehledné. Pokud se tím někdo zabýval, tak zprávu o tom nepodal, zatím to není pohromadě. To je všechno otázka ještě té naší odpovědi. Tak to je jednak to navazování na minulost a na druhé straně tady navazování na Masaryka. A obě věci jsou u nás vlastně takřka v *tópu*. Jestli budeme muset věci vůbec... jestli se podaří něco takto vyhrabávat z jakýchsi zbytků něčeho, co by bývalo promluvílo daleko lépe, kdyby to bylo zachováno. Tak z tohoto důvodu také je to zase apel na vás, i když sami něco píšete nebo s něčím se setkáte, tak vždycky zapsat. Nemělo by se v životě stát, že jste se s něčím setkali a pak se ukáže, že by to bylo možné a vy už nevíte, kde to bylo. Pamatujte na to, že si máte vést dokumentaci, mít výpisky vždycky, odkud to je, odkdy to je. Nikdy nevíte, jestli to podruhé dostanete do ruky. Dneska už jsou velmi snadné ty kopírovací techniky, nejlépe si to zkopírovat a zas na kopii napsat přesně, odkud to je. Poněvadž pak budete mít kopii a nevíte, odkud to je. To jsou ty nedostatky formální, které z nás dělají barbary.

No a já bych teď na závěr chtěl ukázat na jednom Masarykově článku, který nepodepsal, přesněji řečeno, který podepsal jenom zkratkou ČP, což někteří nesprávně interpretují jako Český prezident nebo Československý prezident, ale on té zkratky používal už před válkou, takže to ještě netušil, že bude prezidentem. Není docela vyjasněno, proč ČP, co tam za tím bylo. Je několik teorií, tím se nemusíme nyní zabývat tedy. Vyšlo to původně v *České mysl* a teď se ukázalo, že existují dva rukopisy. Čili kromě toho, co vyšlo, existují dva rukopisy a jsou mezi nimi rozdíly. Ty rozdíly byly graficky odlišeny v tom přetištění, je to teď v osmém svazku *Masarykova sborníku*.

Ten *Masarykův sborník* vycházel za první republiky, vyšly, já nevím, tři nebo čtyři svazky pod názvem *Masarykův sborník*, pak další dva svazky vyšly pod názvem *Vůdce generací* a pod tím podtitul byl *Masarykův sborník* 5, 6, snad. Sedmý, ano, sedmý vyšel samizdatově pod hlavním editorem Milanem

Machovcem a to bylo znovu otištěno před dvěma nebo třemi roky, takže to je otištěno teď normálně, není to jen samizdatové vydání, existuje tedy ten sedmý svazek. A už vyšel osmý svazek loni. To už oba ty svazky, jak ten samizdatový otištěný, tak ten osmý svazek, vydává už *Ústav T. G. Masaryka*. A tady jsou, jako v minulých sbornících, jednak statí a studie, které se týkají Masaryka, tedy o Masarykovi. Pak tam jsou dokumenty, které z části otiskují méně známé nebo neznámé texty samotného Masaryka, eventuálně nějakou korespondenci s ním, takže tam je i něco jiného, než co napsal Masaryk. No a potom je tam oddíl, který recenzuje nebo alespoň anotuje všechnu literaturu, která se týká Masaryka a vychází. Pak tam je tedy přinejmenším anotace, většinou recenze. Pouhá bibliografie vychází jako pátý díl a mezitím čtvrtý jsou zprávy. Tam jsou zprávy o tom obnovování *Ústavu T. G. Masaryka* a obnovení *Masarykovy společnosti*, například tady zpráva z masarykovské sekce světového kongresu, zpráva ze semináře ve *Warden-Stiftu*, *Masarykova idea československé státnosti ve světle kritiky dějin*. Takhle věci, něco o archivu, vzácné přírůstky (a to v uvozovkách) archivu ústavu a tak dále. Takhle zprávičky, které dávají na vědomí, jak to vypadá s ústavem a s jeho knihovnou, s jeho archivy a tak dále. Tak to je smysl toho vydávání *Masarykova sborníku* a v tomto sborníku, v tom osmém, je zařazen také ten text, který vyšel, jak jsem říkal, v *České myslí*, a je tam zařazen tak, že tam jsou zapracována ta různost z těch prvních dvou rukopisů. První rukopis, druhý rukopis a potom to, co bylo otištěno. Zdá se, že k tomu, co bylo otištěno, se rukopis nezachoval, jo, že tedy ho bylo použito a pak byl vyhozen. Když to bylo otištěno, tak byl vyhozen. Je to základní chyba, rukopisy se mají zachovávat, i když jsou otištěny. Nikdy se neví, u koho se mají zachovávat a u koho ne, poněvadž jenom někteří se později proslaví. Ale u Masaryka to už tehdy bylo naprosto jasné, to teda opravdu je skandál, že se to neuchovalo. No a teď, proč psal ten článek Masaryk, proč ho nepodepsal? No, podepsat ho jako prezident, to je prostě trapné. Prezident se nemá pouštět do diskuse vědecké. Buď teda to má učinit nějakým velice taktním způsobem, a nebo nejlépe ne pod svým jménem, protože koneckonců prezident je prezidentem dvacet čtyři hodin, jak jsme slyšeli. Čili tam těžko se může vysoký funkcionář pustit do běžné diskuse. U nás je to zatím normální, ale normální to není, je spíš normální ta nenormalita. A proč vůbec se do toho Masaryk pouštěl? Inu, byl vyprovokován jakousi nehorázností. Jeho to strašně dožralo. Totiž, a co to bylo? Pekař vydal za první republiky znovu svou knížku o Masarykovi, o *Masarykově pojetí smyslu dějin*, aniž by cokoli změnil, aniž by se jakkoli vyrovnal s tím, že nejenom Masaryk měl proti tomu nějaké námitky, ale že vznikla celá diskuse široká. A Pekař prostě na to celé kašle. Nepociťuje nejmenší potřebu ani náznakem odpovědět a nějak si to vyřídit, nejenom s Masarykem, ale s těmi ostatními. Třeba říct, že ten má pravdu z toho důvodu, ten nemá pravdu a tak dále. Nepotřebuje. On otiskne svou dvacet let starou věc beze změny v nové situaci. To se nemá stát nikomu. Leda po smrti to můžou udělat pozůstalí, ti už tam nemají co měnit. Ale člověk, který vydá po deseti, dvaceti letech beze změny a bez nějakého dodatku svou starou práci, tak je prostě vedle. To se nemůže stát. To je pochybené. A já chápu, že když to navíc ještě udělá v případě, že jde o kritiku Masaryka, který je současně prezident a ví, že ten prezident prostě nemůže odpovídat, tak já úplně chápu, že byl dožraný. Mě by to také dožralo pořádně. Čili toto byla ta situace. A teď ten Masarykův text, kde jsou připsány také ty doplňky z těch předchozích rukopisů, které někdy jsou širší, pak to Masaryk vyškrtal, tak začíná takto: Profesor Pekař vydává svoji kritiku *Masarykovy české filosofie* třetím, nezměněným vydáním. Po spisku je podle úvodní poznámky stálá poptávka, a proto se vydává s některými drobnými korekturami. Je v podobných kontroverzích nezvyklé, že profesor Pekař nepřihlédl k pozdějším pracím Masarykovým a jiných zabývajících se českou filosofií. Pekařův spisek vyšel 1912, avšak Masaryk v témž roce odpověděl, *Naše doba*, říjen 1912. A od té doby své názory formuloval opět v *Nové Evropě* a *Světové revoluci*. Profesor Pekař dokazoval, že Masaryk českým dějinám nerozumí, že českých dějin dost nezná a že vůbec profesorovi Pekařovi vědecky neimponuje. Lze takto dnes odbýt spornou otázku? (Tuto otázku pak vyškrtl.) Masaryk historický smysl a pochopení historie dokázal... tohleto předem upozorňuji, to je *argumentum ad hominem*, tedy vlastně

neplatný. To uvidíte.

Masaryk historický smysl a pochopení historie dokázal rozpoznáním nejen naší situace národní, nýbrž rozpoznáním situace světové a jejím využitím politickým (rozumí se založením státu). Znovuzřídit český stát, vydobýt naši samostatnost za takových okolností a za takovými výsledky, a řídit nový stát... (to „řídit až stálým směrem“ je zase vyškrtáno)... není to postižení a pochopení naší a celé historie? Tedy toto není platné. To musíme přiznat. To, že se někomu podaří využít světové situace, využít vnitřní situace a založit nový stát, je sice epochální záležitost, ale není to v žádném případě doklad pravého chápání dějin. To se může stát omylem také. Sice je to ještě nepravděpodobnější, než že se mu to povede a všemu dobře rozumí, ale přesto to není ono. To je stejné, jako není argument, že víme, že Achilles předběhne želvu. Každý se může podívat, to není vyvrácení Zenona. Na vyvrácení Zenona musíme použít logiku, a ne zkušenost. Tady upozorňuji na to, že toto je argument sice... chápeme, že v polemice je to možné, ale jako argument je to neplatné. Něco jiného je později.

Spor profesora Pekaře s Masarykem je sporem o samý pojem dějin a dějepisů. To je naprosto správné. A teď je otázka, jak je kdo z nich kompetentní se dostat do sporu o pojem dějin a dějepisů, pojem a pojetí. To je filosofický spor. Žádný historik není kompetentní, aby filosoficky posuzoval nějaké pojetí dějin. Jakožto historikovi mu chybí kompetence v tom. Jakmile začne mluvit o pojetí dějin, tak je filosof, a to buď diletant, nebo vzdělaný filosof. Pekař se chová jako filosofický diletant a zároveň tvrdí, že on s filosofií nemá nic společného, že jenom konstatuje fakta. Čili to je důležité, že spor profesora Pekaře s Masarykem je sporem o samý pojem dějin a dějepisu.

A teď tam říká: profesor Pekař vidí v dějinách to a to, to nechejme stranou. A teď proti tomu Masaryk: zajímá se o vývoj celého kulturního života. Já už jsem vás několikrát při různých příležitostech a v jiných seminářích upozornil, jakmile se někde vyskytne slovo *celý*, tak je to signál: Pozor, tady si někdo počíná filosoficky. Poněvadž filosofie je ta disciplína, která nesmí zapomínat na celek. Jakmile mluví o celku, tak to znamená, že je to filosofie, i když se tváří jako věda. Tady to není ten případ, tady naopak se ukazuje, že Masaryk si počíná jako filosof.

Ale analogie je, když Teilhard de Chardin píše *Le Phénomène humain* (to, co vyšlo jako *Člověk a vesmír*, je tedy správně *Lidský fenomén* nebo *Fenomén člověk*) a když tam říká, že nechce žádnou metafyziku, nechce dělat filosofii člověka ani teologii člověka, že chce zůstat jenom u fenoménu, u toho, co se jeví, u člověka jako jevu. A teď tam říká: ale *celý* fenomén. Jenom fenomén, ale *celý* fenomén. Tím se prozradil, je to filosofie. *Celý* fenomén, to je tedy člověk, to už není jenom fenomén, poněvadž my musíme vědět, *celý* fenomén, to je to, v čem se vyjevuje něco, co není samo jevem. Tedy právě ten odkaz k celku zahrnuje nutně i to, co není pouhý jev.

Tedy Masaryk se zajímá o vývoj celého kulturního života národu. Tento poukaz k té celostnosti, k té celosti, to je jasné, že to je už filosofický záměr. A teď je to ještě zdůrazněno: a hledá vedoucí ideje různých dob. Tedy za první vedoucí ideje různých dob, a za druhé osoby ztělesňující. To je velice důležité, protože to není běžná a zejména dneska přípustná metoda historická – hledat ideje a hledat osoby. Nejenom v marxismu, ale i vůbec v tom historizujícím pozitivismu nemarxistickém (poněvadž marxismus de facto není marxismus, nýbrž engelismus, to, co jsme tak znali, a to je odrůda historizujícího pozitivismu nebo pozitivizujícího historismu), tam Plechanov, klasická postava, píše o *Úloze osobnosti v dějinách*: osobnost může jenom reprezentovat, čili není potřeba se zabývat osobnostmi. Tam to jsou jenom takové drobné ingredience, to jsou ty svrchní tóny té harmonie nebo té symfonie dějin, ale ta vlastní melodie, ta je nezávislá na lidech, tedy na jejich vědomí.

Čili osoby ztělesňující, to je zproblematizováno. Ještě by bylo možno ztělesňující něco jiného, tady ovšem Masaryk má na mysli, že když něco ztělesňují, tak neztělesňují žádné ekonomické zákony nebo zákonitosti, neztělesňují ti lidé nějaké třídní zájmy nebo jiné zájmy, nýbrž ztělesňují ideje. Čili tady vidíme, že to je zcela jasně orientováno filosoficky. Dneska celá řada nejenom jednotlivých historiků, ale historických škol by toto odmítla. Tedy v tomto smyslu Masaryk není historik, nýbrž filosof.

Masaryk se zajímá o vývoj celého kulturního života národu a hledá vedoucí ideje různých dob a osoby

ztělesňující, hledá – a teď to rozhodující – smysl našich a světových dějin. Usiluje o filosofii dějin, a to ze svého stanoviska sociologického. Jsme si říkali, že sociologie a filosofie dějin u Masaryka splývá v jedno. Tady už to píše vědomě, že se to tak obecně nedrží, tak to píše vedle sebe: hledá smysl našich a světových dějin, usiluje o filosofii dějin, a to ze svého stanoviska sociologického. A to stanovisko sociologické je, že ztotožňuje filosofii dějin a sociologii.

A teď říká, že profesor Pekař šel takzvaným historickým pozitivismem. Ted' se ukazuje, že i na rozdíl od jiných, tady se dokonce samotného Rankeho dovolává Masaryk a říká, že historický pozitivismus se všude přijímá jako metoda pro konstatování faktů, ale vedle toho se fakta také hodnotí a hledá se zkrátka jejich smysl, hledá se smysl historie. Čili ten důraz na smysl, já bych chtěl na to upozornit v rámci toho našeho kurzu, musíme tomu rozumět tak, že Masarykův důraz na smysl dějin vůbec, smysl dějinných událostí a také smysl určitých útvarů dějinných, jako je třeba kultura celá evropská, nebo určité období, třeba husitství nebo protireformace, nebo to může být historie národa, ať už chápaného herderovsky nebo jinak, on vždycky považuje za nejdůležitější pochopit smysl.

A pochopit smysl znamená poukaz jednak k pravdě a jednak poukaz k lidem, jednotlivým lidem, k jednotlivcům. Protože smysl není podle Masaryka hegelovský. Není celkového smyslu, není nějaké celkové strategie rozumu, který listivě se realizuje prostřednictvím lidského vědomí, které je falešné, tedy prostřednictvím ideologického uvědomění. Člověk dělá něco s vědomím, ale vědomí mýlí. On ani neví pořádně, co dělá, ve skutečnosti to plánuje a uskutečňuje ten světový rozum. To Masaryk zcela odmítá. On odmítá vůbec Hegela, ale speciálně tohleto odmítá. Čili jestliže mluví o smyslu, tak je to ve dvojím směru.

Jednak to je poukaz k tomu, že tady musí být nějaké to hodnocení – to uvidíme, až se budeme zabývat *Českou otázkou a Naší nynější krizí*, kde je výslovně taková formulace: fakta ano, já souhlasím s tím, já chci konstatovat fakta, ale já chci mít konstatováno nejenom, že nějaký člověk jménem Hus byl upálen v městě Kostnici, ale já chci vědět, proč byl upálen a kdo měl pravdu, jestli on, nebo ten koncil. To já chci také konstatovat jako fakta. To už je ta *Naše nynější krize*. Tedy je to rozšíření toho chápání faktu. K faktu patří, kdo má pravdu. To není možno konstatovat nějakou skutečnost a zůstat neutrální. My musíme říct, kdo má pravdu. A to musíme říct tak, že se do toho namočíme. My musíme stát na něčí straně. Když někdo nestojí na něčí straně, tak prostě nemá přístup k dějinám. Je to jako člověk, který stojí uprostřed haldy kostí a přesně všechny popisuje a nemá ponětí, jestli to jsou lidské kosti, nebo jestli to jsou *brontosauří* kosti, nebo nějakých vlků. To už je *interpretace*.

Čili tyto dvě věci – důraz na v u Masaryka znamená důraz na pravdu, na hodnocení, jak on říká, že musíme hodnotit a hodnocením se angažujeme. Nemůžeme z *distance* a zůstat v *distanci* a rozumět, o co šlo. Nemůžeme.

To je přesný opak toho, co říká Pekař, když říká, že když posuzujeme, co se dělo ve středověku, tak to můžeme posoudit jenom z *distance* a nemůžeme dost dobře rozumět, jak tomu rozuměli ti lidé tam. Prostě to je jiná *epocha* a to jediné, co tam spojuje, je, že některá slova zůstala, přetrvala věky, ale nabyla nového smyslu, takže my nevíme jakého. Čili my tam strkáme svůj smysl, takže si tu minulost vybarvujeme pro svou dobu, ale to je vlastně nedůsledné. To znamená, že nemůžeme konstatovat fakta. To je věc, kterou jsme si několikrát řekli: pokud by historik chtěl zůstat u konstatování faktů, tak může jenom...